

POTA IN CILJI STROKOVNEGA ŠOLANJA

Razlogi, ki so narekovali pospešena prizadevanja za novo, reformirano šolo, so znani: nagel razvoj znanosti in tehnike, nova tehnična revolucija z avtomatizacijo in uporabo atomske energije v proizvodnji, vse to je nujno zahtevalo spremembo vsebine šolskega dela pa tudi sistema šolanja ne le pri nas, ampak po vsem svetu. Novi proizvodni odnosi, predvsem pa novi družbeni, socialistični odnosi, ki se izražajo v sistemu delavskega in družbenega upravljanja, ko je neposredni proizvajalec istočasno tudi upravljavec proizvodnje in gospodar, ko se vedno bolj formira komuna kot osnovna celica naše socialistične demokracije, v kateri vedno bolj odločajo o svojem življenju in nehanju državljani sami — pa so pri nas še posebej kazali na nevzdržnost in zastarelost okostenelega šolskega sistema, podedovanega pretežno iz stare Avstrije. Zato bo menda najteže poglavje naše šolske reforme prav sistem in vsebina strokovnega šolanja, saj mora na eni strani zajeti ves ogromni tehnični napredek, na drugi strani pa pripraviti naše kadre v proizvodnji tudi na odgovorne naloge pri upravljanju gospodarskih organizacij. Dočim je v splošnem zakonu o šolstvu prišlo po izčrpnih razpravah do enotnih stališč glede bistvenih vprašanj nove šole, pa imajo sedaj posamezne republike težavno nalogo, da v okviru teh načel izdelajo zakonske osnutke za posamezne stopnje šolanja, ki bodo ustrezali specifičnim pogojem posameznih republik. Pri tem je zakon o osnovnem osemletnem šolanju v Sloveniji v bistvenih vprašanjih naletel na soglasje vseh družbenih činiteljev, saj je organsko navezan na že obstoječo tradicijo osemletnega šolanja. S tem je bil dan trden temelj za nadaljnjo izgradnjo našega šolskega sistema. Večje težave bodo pri pripravah zakona o strokovnem šolstvu — vključno z gimnazijo kot posebno in enakopravno obliko tega šolstva ter z višjimi in visokimi šolami. Pričujoči sestavek bo skušal nekoliko osvetliti vsa ta vprašanja ter prispevati k razpravi.

Strokovnega šolstva ni mogoče obravnavati izolirano. Že pri gradnji temeljev moramo imeti pred očmi celotno zgradbo. Zato je prav, da se dotaknemo najbistvenejših elementov, ki vodijo celotna naša reformna prizadevanja ter osnovnih značilnosti nove osnovne šole, na kateri bo odslej temeljilo vse nadaljnje izobraževanje. Osnovna načela novega šolskega sistema so v glavnem sledeča:

a) šola je postala izrazito družbena ustanova in ne več edini vzgojno-izobraževalni činitelj, ki naj oblikuje otrokovo osebnost, kar terja mnogo večjo zainteresiranost, večjo skrb in odgovornost vseh družbenopolitičnih in gospodarskih činiteljev zanjo;

b) šola je postala središče družbenega in gospodarskega dogajanja posamezne komune, kar se odraža tudi v posebnih predmetih oziroma vsebini šolskega dela, ki je na osnovni stopnji prirejeno potrebam in razvojnim perspektivam občine;

c) vse vrste šol so enakovredne in je na osnovi razpisa in potrebnega znanja možen prestop na vse vrste šol na katerikoli stopnji — tudi na univerzi, kar daje vsakemu našemu državljanu, ki je pokazal določene sposobnosti in znanje, da doseže tudi najvišjo izobrazbo in najvišje nazive brez predhodne formalne izobrazbe;

č) s sistemom izobraževanja odraslih, ki mu zagotavlja naš šolski sistem pomembno mesto v vzgojno-izobraževalnem procesu, je preko delavskih univerz, izobraževalnih centrov po podjetjih in preko tečajev ter ostalih oblik vsakomur dana možnost, da po svojih nagnjenjih in zainteresiranosti nadomesti pomanjkljivo strokovno ali splošno izobrazbo in razgledanost ter se usposobi za nove poklice;

d) močno je nova šola povezana s prakso in proizvodnjo, iz katere se bodo v pretežni meri rekrutirali strokovni kadri in ki bo dajala nova merila tudi za sistem štipendiranja glede na pokazano znanje, sposobnosti in veselje do dela v

določenem podjetju; brez ustrezne, poglobljene, vodene in kontrolirane prakse ne bo možen strokovni študij na nobeni stopnji:

e) neprimerno večjo vlogo kot doslej ima v novem šolskem sistemu povezovanje šole in družine; dalje proizvodno delo, povezano s potrebami občine; pomembna je vloga šolskih odborov in ostalih družbenih organizacij; šola je organizator tudi izvenšolskih dejavnosti otroka, sodeluje in svetuje pri izbiri poklicev itd.

f) v nasprotju s prejšnjim pojmovanjem ni učenec samo pasiven objekt vzgoje, ampak aktivno sodeluje pri delu, pri čemer se razvijajo novi medsebojni odnosi med vzgojitelji in učenci, vzajemno spoštovanje, kritičnost in ustvarjalnost, čut kolektivnosti in zavestnega, aktivnega vključevanja v proizvodni proces v socialističnih družbenih odnosih, temelječih na znanstvenem pogledu na svet, na socialističnem humanizmu in internacionalizmu, na bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov, na odgovornosti pred družbo in skupnostjo;

g) šola bo skrbela tudi za vsestranski zdrav telesni razvoj učenca.

Izhajajoč iz teh bistvenih in načelnih postavk, si moramo biti ob razmišljanju o razvoju strokovnega šolstva na jasnem predvsem o naslednjem: Prvič bo dovršena osemletka kot pogoj za nadaljevanje študija na naslednji, srednji stopnji morala dati dovolj zanesljivega splošnega znanja, k čemer bodo svoje dodale še razne oblike izvenšolskega bogatenja splošnega in strokovnega razgleda mladega človeka, ki pravilno vodene, s posluhom za nagnjenja in želje posameznika, morajo dati zadovoljive rezultate. Mislim pri tem na gledališče, knjižnice, televizijo, film (repertoarna politika!), radio itd., delovanje v društvih, kot so Svoboda, Partizan, Ljudska tehnika ipd. S tem bo odpadlo mnogo mnogo ur za splošno izobrazbo, ki so danes, ob trenutnih prilikah v predmetnikih še nujne, saj se zavedamo, da prave meje med splošnim in strokovnim izobraževanjem pravzaprav ni; višja strokovnost je nedvomno ozko povezana z višjo kulturno in civilizacijsko ravni, splošna izobrazba je vedno pogoj za višjo strokovnost. Drugič se moramo ob tem problemu namerno izogibati vseh podatkov o času trajanja posamezne šole, o času obvezne prakse, tudi o imenu šol ni vedno pametno razpravljati in o nazivu, čeprav ima ta prav gotovo določen stimulacijski prizvok, a nas na drugi strani lahko zapelje da nam ne bo šlo za kvaliteto in globino znanja, ampak za nazive — ne za boljše opravljanje dela, za večjo proizvodnjo in storilnost, ampak za formalne kvalifikacije — kar pa nedvomno ni namen šolskega sistema. Splošni naziv inženir ali doktor pred imenom tudi prav nič ne pomeni, ker končno ne vemo za kakšnega inženirja niti za kakšnega doktorja gre (stroka?). Bolje so to rešili n. pr. na Češkem, kjer za ime in priimek dostavljajo n. pr. inženir rudarstva itd. Tudi naziv doktor za zdravnika se mi ne zdi primeren. Doktor naj v katerikoli stroki bo le tisti, ki je zagovarjal disertacijo in še pri tem naj bo označeno, iz katere stroke je doktoriral. Kot rečeno, ne gre za formalnost, v ospredju je le človek, ki bo najboljše ustrezal proizvodnji! Glede časa šolanja in prakse bi bilo prav tako umestno, da bi ga diferencirali za posamezne stroke; verjetno bo praksa in proizvodnja sama zahtevala pri nekaterih strokah daljšo dobo, pri drugih spet krajšo. Tudi razpisni pogoji in sprejemni izpiti naj bi bili prilagojeni posameznim strokam in zahtevam proizvodnje.

Katero so bile glavne pomanjkljivosti v sedanjem sistemu strokovnega šolanja na srednji stopnji? Običajna pot n. pr. v tehniško srednjo šolo je bila iz osemletke spet opravljena po kriteriju in željah staršev, da bi pač njihov otrok postal nekaj »boljšega«, ne glede na to, ali ima učenec sam določena nagnjenja in sposobnosti. Ker je TSS svoje delo v šoli preskopo povezovala s prakso, so se naši tehniki neposrednega dela v proizvodnji v pretežni meri izogibali in se želeli zaposliti v konstrukciji, kar je resnično vsaj na zunaj nekoliko bolj »nobel«, namen TSS pa to ni. Ostanek, ki ni imel od doma takih vnaprej pripravljenih ambicij, se je kljub temu, da je imel enako prejšnjo izobrazbo (osemletko) in se želel dalje kvalificirati, vpisal v industrijske ali vajenske šole ter postal kvalificiran delavec določene stroke brez možnosti nadaljevanja strokovnega izobraževanja, čeprav je morda pokazal praktično večje sposobnosti. Tako sta oba kljub enakemu štartu bila v neenakem položaju, mnogokrat na škodo same proizvodnje. Osnovno načelo, ki se po mnogih debatah in razpravljanjih vedno bolj uveljavlja in ki sloni na načelih splošnega zakona o šolstvu o enakopravnosti vseh šol na posamezni stopnji glede nadaljnega študija katerekoli stroke, je, da je treba na vseh stopnjah neprimerno bolj kot doslej upoštevati prakso, kar naj velja tudi za univerzo. Brez ustrezne predhodne prakse in dela v podjetju ne bo mogoče sprejemati v strokovne šole!

Proizvodnja, njene potrebe in razvoj naj imata tu glavno besedo, pri tem pa sami nazivi niso bistveni, čeprav jih bo treba tudi ustrezno urediti. Med drugim se je neenakopravnost posameznih šol kazala n. pr. tudi pri reguliranju vojaške obveznosti, saj je gimnazijcu zadoščal enoleten rok, učenec industrijske šole pa je moral to dobo precej podaljšati!

Solanje strokovnih kadrov na srednji stopnji naj bi bilo urejeno glede na omenjene principe nekako takole:

Iz osemletne osnovne šole kot skupne obvezne štartne točke naj bi se bodoči strokovnjaki v operativi vključili v proizvodnjo, kjer bi začeli s spoznavanjem proizvodnega procesa čisto spodaj — na mestih nekvalificiranih, priučenih in polkvalificiranih delavcev, ki seveda v proizvodnji še ostanejo in skrbijo zanje posebni izobraževalni centri v posameznih podjetjih ali skupni centri za več manjših podjetij iste stroke. Nujno je, da v istem smislu povsod organiziramo delovno mesto kadrovnika, ki se bo z razvojem delovne sile načrtno in znanstveno pečal s pritegovanjem najsodobnejših metod industrijske psihologije in dela z ljudmi, in ki bo razvoj vsakega posameznika kartotечно in z vseh strani zasledoval; sicer ta sistem ne bo slonel na dokumentaciji, ki je nujna n. pr. tudi za sistem podeljevanja štipendij. Vsa ta izobraževalna in vzgojna prizadevanja po podjetjih in centrih povezuje v občini delavska univerza, ki ima poleg tega še druge družbenopolitične naloge in o kateri bo govora posebej.

Potrebno teoretično znanje dobi učenec, ki želi postati kvalificiran delavec neke stroke in je pokazal za to tudi določene praktične sposobnosti, v vajenski šoli ali v šoli s praktičnim poukom, pri čemer pa ne smemo biti togi, ampak je treba prilagoditi posamezne načine stroki. Vedno bolj se uveljavlja sistem trimesečnega periodičnega strnjenege teoretičnega pouka, povezanega z delom v šolskih delavnicah ali tesno naslonjenega na proizvodni proces določenega podjetja. Da je pri tem tipizacija šol za posamezno stroke glede na kvaliteto pouka in možnost dela nujna, je jasno in tako imenovanih vajenskih šol raznih strok v bližnji bodočnosti sploh ne bo več. To pa ne velja le za industrijo, ampak prav tako za obrtne vajence, pri katerih pa bo možno občutno skrajšati uk pri marsikaterem poklicu, saj se bomo nedvomno morali orientirati na večje socialistične obrtne obrate, kjer bo možno poklice diferencirati za posamezna delovna mesta ne pa za celotni delovni postopek. Tudi te vajence bi bilo treba šolati na periodični način, saj je kvaliteta in intenziteta takega strokovnega dela neprimerno boljša in bolj ekonomična. Ostali čas prebije učenec na organizirani, vodeni in kontrolirani praksi v svojem podjetju ali pri svojem mojstru, kjer prav tako vodi delavniški dnevnik, za kar je odgovoren tudi mojster. S tem bi se izognili eventualnemu izrabljanju vajencev v druge namene, ki z ukom nimajo neposredne zveze. Menim, da bo ta praksa tudi izdatnejša, boljša in koristnejša. Ostane le še vprašanje, da ne bi vajenec na ta način v 9 mesecih prakse pozabil teorije. To je možno rešiti z dopisniškim utrjevanjem teorije — naloge mora učenec obvezno priložiti delavniškemu dnevniku — kar z uspehom že prakticira vajenska šola za učenje v lesni industriji v Škofji Loki. Pri teh sistemih so možne še vmesne oblike — n. pr. v prvem letniku dobi vse potrebno osnovno znanje s prakso vred v šoli, v ostalih letnikih pa prakticira v svojem podjetju itd.

Kakšna je največja prednost prakse na določenem delovnem mestu v lastnem podjetju? Se boljše in sodobneje organizirana šolska delavnica ne more nuditi za industrijo najvažnejše vzgojne komponente — industrijskega utripa, organizacije dela in proizvodnega procesa v celoti, kar je za razvoj industrije bistvenega pomena. Drugič pa se še tako moderni stroji zaradi počasnejše amortizacije ne morejo tako kmalu nadomestiti z novimi. Ali naj potem šola caplja za proizvodnjo? Ali ne bi bilo bolje, da se z močno naslonitvijo na določeno podjetje tam ustvari neko vzorno, šolsko podjetje, ki bo vedno najsodobneje opremljeno, ki bo zmožno stroje hitreje amortizirati in ki bi za določene ure v tednu odstopilo naprave za strokovni pouk? Menim, da je ta problem tudi eden izmed razlogov, zaradi katerih je nevdružno, da so strokovne šole, ki vzgajajo kadre za operativno proizvodnje (znanstveno, konstrukcijsko, laboratorijsko delo je nekaj drugega), koncentrirane v Ljubljani, kjer ni večjih podjetij. Zato zagovarjam parolo: Strokovne šole k podjetjem izven upravnih centrov!

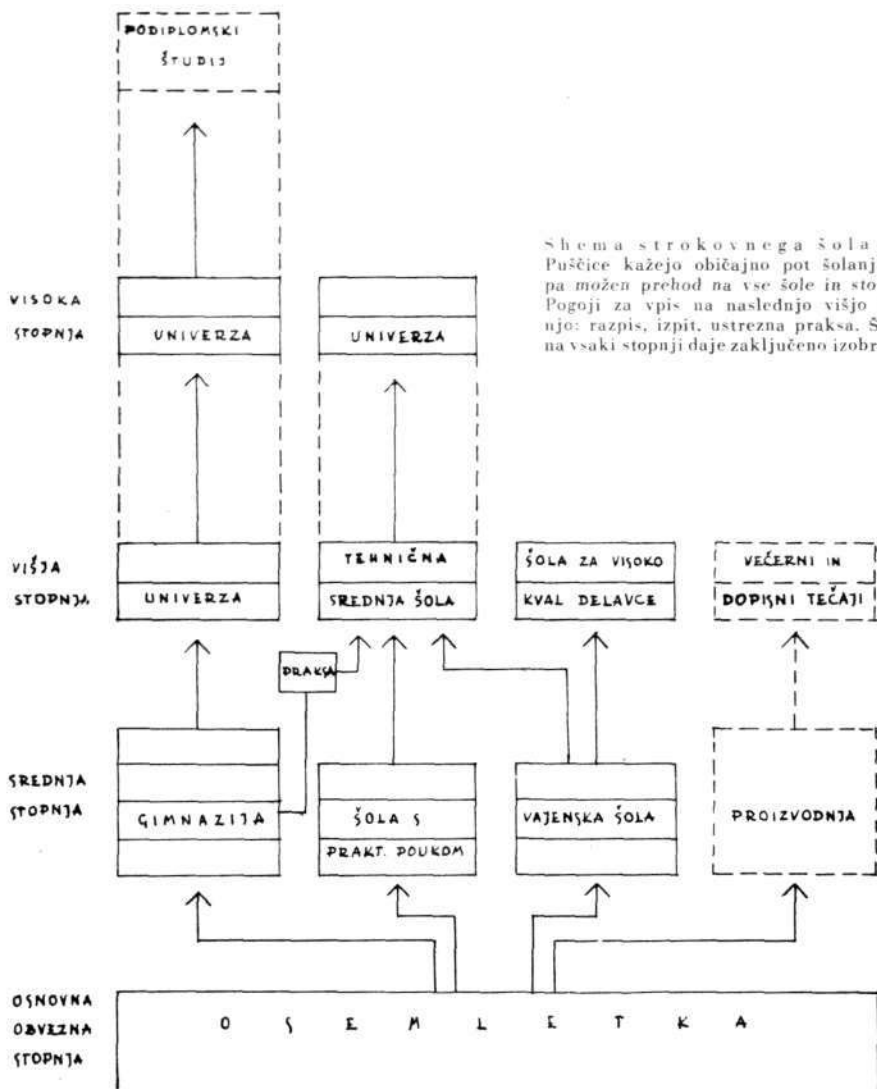
Kvalificirani delavci zavzamejo nato določena mesta v proizvodnji. Iz njihovih vrst izberemo po temeljiti analizi in dokumentaciji najboljše, ki so že pokazali sposobnosti, znanje in praktične ter teoretične zmožnosti za nadaljevanje študija.

Imeti morajo tudi določene moralne kvalitete in vodstvene zmožnosti, kar vse naj zajema temeljito pretreseni in preko proizvodnje preizkušeni profil vodilnega delavca v proizvodnji, ki ga imenujem tehnik (čeprav to ni isto, kot je tehnik danes in bi se raznim nazivom rad izognil). Predno pa vobče govorim o sistemu šolanja teh ljudi, je nujno, da postavimo preko analitičnih ocen delovnih mest izčrpen profil, lik tega visokokvalificiranega delavca pa tudi delovna mesta, ki jih naj zasede. Šole, ki bi vzgajale te ljudi, bi bile neka vrsta višje šole, kar naj bi nekako postala današnja tehniška srednja šola. Ta naj bi bila glede na stroke morda stopnja univerze (prvi 4 semestri z zaokroženim znanjem in poklicem) ali pa posebej z možnostjo prestopa v višje semestre univerze. Sprejemala bi le preko razpisov in sprejemnih pogojev (izpitov), ki so zopet lahko za posamezne stroke različni. Upoštevala naj bi dve smeri: vodje obratov, delavnice (proizvodnike) in teoretične pospeševalce in organizatorje proizvodnje, normirce itd. (pisarniki), seveda s poudarkom na prvih. Poleg te šole pa bi obstajala še neka šola za visokokvalificirane delavce (mojstre) z določenim obveznim delovnim stažem v proizvodnji, z nekoliko nižjim nivojem in ki bi se nekako bolj navezovala na sistem izobraževanja odraslih ljudi iz proizvodnje same; ljudje bi se izobraževali v nekakih večernih šolah z največ dvakrat tedensko po 5 ur pouka in kjer bi bil večji poudarek na praktičnem delu. Za manjša podjetja, ki so bolj oddaljena, pa bi priredili strnjena predavanja, kjer bi v krajšem, zgoščenem procesu predelovali težja poglavja, dajali napotke za študij in upoštevali predvsem seminarski način dela, sicer pa bi kandidati predelovali gradivo sami doma preko dopisniškega sistema. Menim, da bi tak način študija omogočal tudi lažjo in pravičnejšo, predvsem pa koristnejšo razdelitev štipendij, saj bo podjetje točno vedelo, koga štipendira in v kakšnih pogojih.

Seveda bi se v vse te vrste in tipe šol lahko vključevali tudi delavci neposredno iz proizvodnje, za katere pa bi bilo treba predpisati določeno starostno dobo kot pogoj (17 ali 18 let). Preko določenih let prakse bi se seveda lahko vključevali tudi oni gimnazijci, ki so sredi študija ugotovili, da so se napačno orientirali in bi se želeli vključiti v te šole. Z drugimi besedami: današnja TSS naj bi bila na nekoliko višjem nivoju in bi se vanjo lahko vpisovali le absolventi vajenskih in industrijskih šol (praviloma) ter oni z nekaj leti gimnazije in neposredno iz proizvodnje (izjemoma). Bistvena razlika pa je predvsem v tem, da imamo v njej same praktikante, ljudi, ki so že delali v proizvodnji.

Več nerešenih vprašanj, ki potrebujejo temeljitega pretresa, je ob sistemu šolanja na visoki stopnji — na univerzi. Razmerje med to novo TSS in univerzo je lahko različno; ali je TSS samostojna, zaključena šola z možnostjo vpisa (spet preko izdatnejše prakse) v I. semester univerze; lahko je, kot že omenjeno, spodnji del univerze, kot je to približno primer n. pr. v Angliji in ZDA; lahko pa imata obe ustanovi I. letnik skupen in se nato šele delita — ena v bolj praktično-proizvodno smer, druga v bolj teoretično-konstruktivno. Eno je gotovo: tudi na univerzi bo treba uvesti vsaj dveletno prakso pred vpisom. V tujini imajo posebne urade, ki se izdatno in načrtno bavijo s problemi prakse in je tam to že prilično dobro urejeno. Na Češkem imajo določena podjetja, ki sprejemajo praktikante, ta praksa pa je seveda v vseh smereh popolna. Tam imajo centre za študij z vrsto učil, pomagal in strojev. Tudi diplomsko delo delajo kandidati po podjetjih, kjer jih vodijo in jim seveda pomagajo tamkajšnji inženirji. Močna je tudi debata pri nas okoli vprašanja inverzije pouka na univerzi, da bi se namreč že v prvih dveh letnikih študent bavil bolj s praktičnimi problemi, ki bi jih nato teoretično poglobljeval. Vsi navedeni problemi bi s pravilno rešitvijo precej prispevali k temu, da bi občutno lahko skrajšali univerzitetni študij. Tudi vprašanje specializacije naj bi prvenstveno reševala praksa; šola naj bi dala le solidne osnove; na tem stališču so n. pr. Švicarji. Po istem sistemu izbora najboljših študentov na nižji stopnji naj bi se organizirale tudi tretja stopnja univerzitetnega študija (prva, vsaj za nekatere stroke, je nova TSS, druga univerza) — tako imenovani podiplomski študij, kamor bi se vključevali oni, ki so pokazali posebne sposobnosti za znanstveno raziskovalno delo in za delo po inštitutih. Seveda bi se vključevali v to stopnjo tudi strokovnjaki iz prakse.

Vprašanje tako imenovanih obratnih inženirjev bi po tem sistemu odpadlo, kolikor ni že ime samo nekoliko zgrešeno, saj smo s tem prvenstveno hoteli označiti delovno mesto šefa obrata, ne pa naziv ali kvalifikacijo, ki jo da šola. Na tem mestu pa je lahko visoko kvalificirani delavec, tehnik ali pa inženir (pač po

Shema strokovnega šolanja. Puščice kažejo običajno pot šolanja, je pa možen prehod na vse šole in stopnje. Pogoji za vpis na naslednjo višjo stopnjo: razpis, izpit, ustrezná praksa. Študij na vsaki stopnji daje zaključeno izobrazbo.

sposobnostih). Rekli pa smo že, da mora nova TSS upoštevati oboje — potrebe obrata in konstrukcijo in morda organizirati posebne odseke, ki bodo bolj delali v eni ali pa v drugi smeri.

Omembe in razprave vredni so še nekateri problemi ob študiju naših strokovnjakov na katerikoli stopnji. Tako glede vsaj enega tujega jezika že na srednji stopnji (vajenci neobvezno); vodilni ljudje morajo zaradi lastnega izpopolnjevanja obvezno obvladati vsaj en tuj jezik. Večji poudarek bo treba na vseh stopnjah dati ekonomskim problemom, organizaciji dela in proizvodnje, industrijski psihologiji, medsebojnim odnosom in vodenju ljudi, povezovati bolj proizvodna vprašanja s komercialnimi itd. Posebno poglavje naše proizvodnje je estetsko oblikovanje, na kar je treba vzgojo bolj usmeriti na vseh stopnjah, ne to le prepuščati šoli za umetno obrt itd. Današnji kupec je že daleč od tega, da bi iskal v kateremkoli proizvodu zgolj njegovo uporabno vrednost, ampak prav gotovo išče tudi njeno

estetsko funkcijo. Mnogo bo še dela in iskanja novih poti (stimulacija!), da bomo uredili vprašanje predavateljskega kadra na strokovnih šolah. Doslej je bilo to vprašanje vsaj na nižjih stopnjah popolnoma neupravičeno zelo zanemarjeno in so se z vzgojo mladih delavcev, ki pravzaprav tvorijo srž naše proizvodnje, od katerih je konec koncev v precejšnji meri odvisen ne le tempo našega razvoja ampak tudi naš standard, bavili ljudje mnogokrat brez zadostne strokovne podkovanosti pa v večini primerov tudi brez prave pedagoške pripravljenosti in usposobljenosti. Pri tem pa kljub temu mislim, da bomo morali, če hočemo obdržati živi stik z ritmom in utripom proizvodnje, ohraniti tudi predavatelje iz proizvodnje same, seveda ne tistih, ki se jih podjetja na ta način nekako hočejo iznebiti, ampak najboljše strokovnjake z največjo razgledanostjo. Kapital, naložen v vzgojo strokovnega naraščaja, ni nikoli slabo naložen in je zato v interesu rasti podjetij samih, da v to vložijo svoje najboljše sile.

Posebno pozornost posveča tako novi zakon o šolstvu kakor tudi razprave po raznih družbenopolitičnih in strokovnih forumih izobraževanju odraslih, ki bo v določenih primerih morda imelo pomembnejšo vlogo kot redno šolanje. Če smo sprejeli načelno o izenačenju vseh vrst šolanja in dali vsakemu državljanu možnost študija na katerikoli šoli, potem je treba tej zakonski osnovi dati tudi ustrezne materialne možnosti, to je ustvariti tehnične pogoje, da bo vsakemu to tudi dejansko omogočeno. Mnogo je ljudi, ki med svojim rednim šolanjem niso našli pravilne poti, se niso pravilno orientirali, se jim je šele pozneje »odprlo«, kot pravimo, ali iz kakršnih koli razlogov niso imeli možnosti, pridobiti si določeno znanje, potrebno za poklic, ali pa razširiti si svoje obzorje. Vsem tem bo sistem izobraževanja odraslih, organiziran preko občinskih delavskih univerz, nudil vse pogoje, da bodisi nadoknadijo zamujeno, bodisi razširijo svoje obzorje po svojih potrebah in nagnjenjih. Prepričan sem, da bo že v bližnji bodočnosti nesluteni razvoj tehnike posebno z uporabo atomske energije v miroljubne namene v veliki meri sprostil človekove ustvarjalne sile, predvsem pa ga osvobodil vsakdanjih skrbi za materialno blagostanje, kar jemlje našemu delovnemu človeku danes večino časa in energije. Če ob tem dejstvu, brez upoštevanja sistema družbenega in delavskega upravljanja, ki zavzame pri nas posebno mesto in že samo po sebi terjaja večjo strokovno, predvsem pa družbenoekonomsko znanje in razgledanost — bo naš delovni človek nenadoma pred neprijetno zavestjo: odpadla bo osnovna stimulacija današnjega delovnega prizadevanja, najsi bo to obleka, stanovanje ali pa avto, ter se bo delovni čas, potreben za osnovno reprodukcijo, občutno skrajšal — tedaj bo nujno začutil v svoji notranjosti praznino, revščino svoje kulturne razgledanosti, pomanjkanje polnejšega, kulturnejšega življenja in nehanja. Čutil bo, da mu marsikaj manjka, imel bo občutek manjvrednosti, ker se ne bo mogel enakovredno vključiti niti v obravnavo vprašanj iz znanosti in tehnike niti iz umetnosti in kulture. Socializem namreč ne pomeni le ustvariti boljše materialne življenjske pogoje, višjo civilizacijo, ampak pomeni obenem ustvariti boljše in lepše medsebojne odnose in kulturnejši, bolj humani odnos do sveta in človeka. Vrsta primerov dokazuje, da visoka civilizacija še ne pomeni istočasno tudi visokega kulturnega nivoja. Poleg tega, da bo že sam razvoj znanosti in tehnike zahteval od človeka vedno več strokovnega znanja in razgledanosti, ki ga redna šola ne bo mogla več posredovati v celoti, ter bo človek nujno v bodočnosti navezan na precej ožji krog znanstvenega in tehničnega dognanja, kar bo lahko uravnaval po svojih lastnih interesnih območjih — pa bodo prav ta vprašanja v človeku samem zbudila žejo po znanju izven poklicne dejavnosti, upal bi si celo trditi, da bo ta želja v tako imenovanem »prostem« času še večja, če nočemo, da bo človeštvo zdrknulo v blazirano degeneriranost, kar bi nedvomno imelo katastrofalne posledice. Ker pa smo optimisti, bi rekli, da bo določeno znanstveno proučevanje problemov ali pa umetniško in kulturno izživljanje v kakršni koli veji »konjiček« pretežne večine delovnih ljudi, ki bo njihovem življenju dajal resnično in polno vsebino. S tem pa bi se družba močno približala idealu enovitega človeka brezrazredne družbe. V svetu avtomatizacije in medplanetarnih poletov moralne vrednosti ne smejo in ne morejo biti neznan pojem. Če kje, potem moramo v socialistični družbi vedno imeti pred seboj človeka ter njegov človeški moralni lik. Še tako visoka stopnja proizvodjalnih sil sama po sebi ne more zagotoviti tudi visoke stopnje človečnosti, če se za to človečnost ne bomo z vsemi silami in zavestno borili. Še tako visoka stopnja civilizacije sama po sebi ne more zagotoviti, da ne bi imeli opravka z visoko civiliziranimi barbari, da ne bi bil »človek človeku volk«. Če pa je že tako, mi je

resnično vseeno, kateri me požre: oni iz nebotičnika ali tisti, ki je doma v stavbah na kolen!

Hočem reči, da je osnovni atribut socialistične družbe — socialistični človek, s socialističnimi družbenomoralnimi in medsebojnimi odnosi, ki resnično bazirajo na visoki stopnji materialnega blagostanja, a se morajo prav tako oblikovati načrtno in zavestno, za kar bo neodložljivo treba dati več družbenih sredstev in posvetiti več pažnje. Izobraževanje odraslih, organizirano v delavskih univerzah, bo temu in takemu razvoju nedvomno dalo solidno osnovo.

Kakšne so glede na gornja načela možnosti za razvoj strokovnega in družbenopolitičnega izobraževanja v škofjeloški občini? Ker je v novem šolskem sistemu tudi gimnazija neke vrste strokovna šola s posebnimi nalogami in profilom, bi se želel najprej nekoliko pomuditi pri vprašanju gimnazije. Izhodiščna točka razprave je dejstvo, da nova 4-letna gimnazija ni več edina šola, ki pripravlja kandidate za univerzitetni študij, ker je možen prehod na višjo ali visoko stopnjo tudi iz ostalih — tudi vajenskih — šol in celo iz prakse. Zato gimnazija izgubi svoj privilegirani in morda »večvredni« položaj in se enakovredno vključi v sistem ostalega strokovnega šolanja. Kakor koli vsi želimo, da bi gimnazijo v Skofji Loki obdržali, se mi po treznem preudarku in razmišljanju vsiljuje misel, da ji ni usojena daljša življenjska doba. Upoštevaajoč realno stanje in potrebe brez vsakršnih čustvenih prizvokov in osebnih želja, ki so pri tem razmišljanju nedvomno pričujoče, bi svojo misel utemeljeval z naslednjim:

a) novi zakon o gimnazijah bo nedvomno — kot je bilo to že pri zakonu o osnovni šoli — natanko določil pogoje, v katerih bo mogla določena gimnazija dalje obstajati, pri čemer bo nedvomno močan poudarek na realnem in družbeno potrebnem prirastku, posebno pa na potrebnem učnem kadru ter tehnični opremljenosti (laboratoriji, strokovna knjižnica in učila ter ostali pripomočki, stroje-pisnica itd.);

b) število gimnazij v LRS bo prav verjetno skrčeno vsaj na polovico — proces, ki je n. pr. v Ljubljani že v teku; nedvomno bodo pri tem ostale tiste gimnazije, ki imajo najboljše pogoje;

c) nova gimnazija bo usposabljala učence nekako v treh smereh: kot zaključna šola z določenimi znanji, ki so potrebna za opravljanje določenih služb (steno-daktilografija, tehnično risanje itd.), kar bo omogočalo zaposlitev v uradih državne uprave, pošte, podjetij itd.; verjetno že po prvem letu se bo šola cepila v dve smeri — v historično-družbeno, ki bi n. pr. pripravljali kandidate za filozofsko fakulteto, pravo, ekonomijo itd., ter na naravoslovno-tehnično. Vse to bo že na srednji stopnji pripomoglo, da bo kandidat za bodoči študij bolj pripravljen in ne bo treba na univerzi za osnovne stvari izgubljati n. pr. cela dva semestra, s čimer bo možno občutno skrajšati univerzitetni študij. Če hočemo, da bo tako delo resnično kvalitetno, ga je treba približati univerzitetnemu, seminarskemu načinu, za kar so potrebni ne le strokovnjaki na stopnji asistenta, ki dnevno ne bodo mogli absolvirati kvalitetno vseh štirih letnikov (zato bi morala biti vsaj dva za vsak predmet), ampak potrebujemo za kvalitetno delo tudi laboratorije, mikroskope itd., kar vse pomeni velike investicije, ki so rentabilne le, če se naglo obračajo, torej vsaj pri 12—16 oddelkih. Če pa se ne orientiramo na tak način dela, obstoja resna nevarnost, da pouk ne bo dosti drugačen, kot je sedaj, ker tudi biti ne more pri še večjem prizadevanju predavateljskega kadra. Ali sklep: gimnazije z le 1 oddelkom za vsak letnik ne bodo mogle delati po teh načelih.

č) Ostane le še vprašanje družbenopolitičnega pomena gimnazije za določeno občino, ki govori nedvomno v prid obstoja, saj z delovanjem take ustanove mesto prav gotovo veliko pridobi; k temu naj pridružim še starše, ki imajo v perspektivi študij otrok in so gotovo vsi zainteresirani, da imajo i kvalitetno šolo i otroke v času študija doma.

V sedanjem sestavu torej gimnazija prav verjetno v Loki ne bo mogla delovati. Ker se bodo z utrditvijo principov zlasti glede vajenskih in industrijskih šol in študija na TSS oziroma prestopa na univerzo, posebno pa s sistemom izobraževanja odraslih, ki je zelo v ospredju, vpisi na gimnazijo še zmanjšali — že danes ne bi mogli trditi, da so vsi vpisani kandidati in dijaki rezultat določenih potreb in osebnih nagnjenj, ampak je marsikdo vpisan »ad hoc«, ker je pač šola pri roki, kar nam ne daje preveč optimističnih prespektiv glede resnosti in kvalitete učenja — bi skušal v naslednjem dati nekatere sugestije. Če smo na stališču, da kljub močnim gornjim pomislekom želimo gimnazijo obdržati, se mi zdi, da bi se bilo treba usme-

riti le na eno: gradnjo internatskih kapacitet. Že sedaj bi lahko pribil, da je to vprašanje ključno za nadaljnji razvoj šolstva v naši občini in seveda tudi v drugih. Vedno bolj se mi zdi, da bomo morali celotno naše šolstvo — tudi osnovno — organizirati po sistemu collegov, to je šol, kjer se otroci ne bodo samo učili, ampak se tudi hranili, se igrali in morda tudi prenočevali ter s tem razbremenjevali zaposlene starše, ki jim potem ne bo treba po težkem in utrujajočem delu sloneti še z otrokom ob domačih nalogah in bo skupno življenje z otroki res posvečeno vzgoji, sproščnemu razvedrilu in skupni zabavi. Če pri tem upoštevamo še tipičnijo strokovnih šol in tesno naslonitev na proizvodnjo in podjetja ter morda še prenos celo določenih višjih in visokih šol tudi v mesta izven Ljubljane, se mi zdi ta predlog tako nujen in pereč, da bi ga morali v interesu razvoja ne le šolstva ampak tudi same komune z vso resnostjo zagrabit vsi merodajni činitelji. Nesporno dejstvo namreč je: kjer so dobri kadri, je tudi proizvodnja naprednejša in zato boljša. Škofja Loka ima nedvomno izmed redkih slovenskih mest tako idealne pogoje, da se poleg turističnega razvije tudi v izrazito šolsko mesto, da se mi zdi kar hudo, če ne izrabimo možnosti, ki se nam ponuja. Industrija pri tem ne bi nič motila. Ljubljana je blizu, zveze so nadvse ugodne, da ne govorim o klimi in ostalih pogojih. In končno — tudi najbolj znane angleške univerze niso v Londonu! Nedvomno pa je po Sloveniji precej kandidatov, ki bi jim z internatsko urejenim načinom omogočili tudi študij na gimnaziji, pri čemer to ne bi bil nikak »refugio peccatorum« — zatočišče grešnikov — ampak visoko kvalitetna ustanova, morda celo eksperimentalna v zveznem ali vsaj republiškem merilu, za kar bi bilo nedvomno treba zainteresirati merodajne forume.

Tudi razvoj ostalega strokovnega šolstva je odvisen od gradnje internata. Že letos je bilo treba sprejeti vajence novo priključene Gorenje vasi. Imamo možnosti, da razvijemo industrijsko vajensko šolo kovinske stroke (v sedanji vajenski šoli, ki je v gradnji), ki bi ji bilo treba na vsak način povečati okoliš, saj tovarna »Motor« sama verjetno ne bo mogla zaposliti vseh kapacitet, ki bodo na razpolago. S pritegnitvijo Železnikov (»Niko«) in ostalih občin izven Kranja in Jesenic bi mogli razviti kvalitetno strokovno šolo na srednji stopnji (kovinske smeri), ki bi ji v perspektivi priključili še delovodsko (mojstrsko) šolo. Na Trati že deluje šola za učence v lesni industriji (okrajna), ki že zajema učence iz vse republike in ima najlepše pogoje, da se razvije v zgoraj omenjeni smeri. Močna je tudi težnja republiških forumov, posebno strokovnega združenja in podjetij, da bi se iz te šole perspektivno osnoval center za izobraževanje delavcev lesne industrije iz vse Slovenije in v čigar okvir bi z močno naslonitvijo na podjetje »Jelovica« prišla tudi delovodska šola in celo lesnoindustrijski odsek tehniške srednje šole.

Kolikor se na gimnazijo ne bi orientirali, bi bilo potem bolj rentabilno, da bi za kandidate iz Škofje Loke, vstevši slušatelje na fakultetah, oskrbeli prevoze v Ljubljano z avtobusi. Preprost račun bi pokazal, da bi se verjetno to že danes izplačalo s tem, da bi proračun regresiral podjetju razliko do mesečnih vozovnic. Prepričan sem pa tudi, da bo treba misliti na nek šolski avtobus, ki bo služil samo šolarjem (izleti, ekskurzije, vožnja iz oddaljenih krajev tudi v centralno osemletko, kar n. pr. v ZDA že zdavnaj prakticirajo, s čimer so stroški manjši in kvaliteta pouka prav gotovo boljša kot na enooddelčnih ali dvoooddelčnih šolah, kjer ne morejo imeti vseh sodobnih pripomočkov za kvalitetni pouk). Namesto, da bi vsaki šoli kupovali episkope itd., kar gre v stotisoče, je vsa ta sredstva bolje centralizirati in jih večkrat in koristneje obračati, sredstva pa izkoristiti za nakup avtobusa.

Glede gradnje internata pa je situacija takale: v pripravi so dela za izgotovitev načrtov. Lokacija je določena v neposredni bližini bodoče osnovne šole na Trati (Otampel). Določena je kapaciteta 240 ležišč. Način gradnje je paviljonski z možnostjo gradnje novih spalnih traktov ob skupni uporabi kuhinje in ostalih prostorov. Z veliko, moderno kuhinjo bi v tistem predelu lahko reševali tudi problem družbene prehrane. Celotna investicija bi veljala okoli 160 milijonov. Ker je bil okrajni fond za kadre razformiran, od okraja ni pričakovati dosti sredstev, pač pa se bomo morali usmeriti na podjetja, ki po novem razpolagajo s precejšnjimi sredstvi za kadre. Dokler pa ne bi mogli realizirati tega načrta, bi bilo morda umestno, dvigniti obstoječe internatske zgradbe za eno nadstropje.

Izobraževanje odraslih ima v Škofji Loki že kar lepo tradicijo. Lepo obiskovana predavanja je prirejala Ljudska univerza, pa tudi ostala društva in organizacije (planinci, Partizan, Rdeči križ, sadjarji, Ljudska tehnika itd.). Z vzgojo samo

upravnih organov se je bavil občinski sindikalni svet, na osnovni šoli smo imeli dopolnilno šolo (osemletko) za odrasle ter šolo za starše, bilo je več prizadevanj za tečaje tujih jezikov, posamezne organizacije so prirejale tečaje za dosego kvalifikacij (šoferji, »Motor« ipd.), delovala je kmetijska šola, razni gospodinjški tečaji itd. Novo ustanovljeni izobraževalni center, ki bo deloval pod imenom Delavska univerza, bo vskladal, enotno vodil in organiziral vsa ta prizadevanja izvenšolskega izobraževanja bodisi v sedanjih oblikah bodisi v iskanju novih — posebno v sodelovanju z izobraževalnimi centri v podjetjih in z Zavodom za organizacijo dela in varnosti pri delu OLO Kranj. Organiziral bo družbenopolitične tečaje in seminarje, nudil pomoč občanom pri opravljanju in pripravi na razne izpite, konkurze, prirejal tečaje za dosego kvalifikacije in visoke kvalifikacije ter seminarje za družbeno in delavsko samoupravljanje, politično šolo ipd. Občinski ljudski odbor, ki je ustanovitelj Delavske univerze kot ustanove s samostojnim financiranjem, ji je zagotovil prostore v Domu Zveze borcev, kjer bo moč v sodelovanju s knjižnico in čitalnico, šahovsko sobo itd. v bližnji bodočnosti osnovati klub kot zelo uspešno in sodobno obliko ljudskoprosvetnega dela.

Pričujoči sestavek je želel obdelati vsaj v osnovi vsa bistvena vprašanja izobraževanja kompleksno v vsej medsebojni povezavi in iz tistega zornega kota, ki je značilen za osnovni zakon o šolstvu: šolanje in izobraževanje naših delovnih ljudi je stvar ne le šole same ampak celotne družbene skupnosti. Njej tudi prepuščamo realizacijo teh zamisli.

Andrej Česen

KOPALIŠČE IN TURIZEM

Poljanska Sora in Poljanščica, kakor jo imenujejo domačini, je najtoplejša tekoča voda na Gorenjskem. Edino Blejsko jezero je toplejše, toda to je mirujoča površina ter se čistoča blejske vode ne more primerjati s Poljanščico. Tudi Selščica ne zaostaja mnogo za svojo sestro. Temperatura Selške Sore je le za 2—3° C nižja. To dobro lastnost naših dveh sotočnic so že poznali naši predniki, zato je tudi kopalna tradicija v Loki in po vsej Poljanski dolini že zelo stara.

Tok Poljanščice je zelo umirjen, in to že od njenega izvira nad Žirmi, preko Žirovskega polja in dalje preko gorenjevaške in poljanske terase vse do Škofje Loke. Rečna struga Poljanščice ima zelo ugodno smer, tako da je ves dan osenčena. Vodne mase, ki zlasti v poletnih mesecih niso velike, se pri prelivanju preko malih skalnatih pragov hitro ogrevajo. Mirni tolmeni, v katerih vodna površina na oko skoraj miruje, so prav tako izpostavljeni soncu in v njih voda pridobiva na toploti. Mali pritoki, ki pritekajo po grapah in se izlivajo v matično strugo, so po vodnih količinah zelo skromni in tudi njihova temperatura ni nizka. Ne bi zanikal tudi možnosti toplih izvirov, katerih dokaz imam v Kopačnici nad Hotavljami. Dolžina struge Selške Sore pa je krajša, nekoliko bolj osenčena in hitrost vode je večja. Pritoki izpod Ratitovca so hladnejši. Zato je temperatura Selščice nižja od Poljanščice.

Glede čistoče obeh naših voda se ne moremo pritoževati. V obeh dolinah do sedaj ne obratuje nobena industrija, ki bi z svojimi industrijskimi odplakami kvarila njihovo bistrino. Tudi naselja do danes niso kanalizirana v rečno strugo ter je tako zaenkrat bakteriološka okužba nemogoča. Lahko trdimo, da kljub množičnemu kopanju ni bilo primerov okuženj zaradi nečiste vode. Zelo skromna je tudi prodonosnost Poljanščice; v selški strugi je za spoznanje večja, ker je hitrost vodnega toka nekoliko večja. Mala prodonosnost je tudi vzrok, da v obeh strugah ne najdemo večjih naplavin mivke. Mivka pa v mirnih tolmunih vedno vsebuje organske snovi, ki gnijejo in s tem okužijo vodo. Tudi zaloge gramoza ti dve vodi ne ustvarjata.

Vsi navedeni pogoji so izredno ugodni za kopanje in so ustvarili staro kopalno tradicijo. Že v drugi polovici 19. stoletja so pričeli naši predniki z gradnjo malih kopalniških objektov imenovanih toplice. Značilno je, da so sprva Ločani dajali večjo prednost Selščici. Prvi tak objekt je bil zgrajen v Vincarjih pri današnji vili »Anki«, last Lovra Planine. To je bilo zaprtο javno kopalnišče z lesenimi kadmī, ki so bile polnjene z ogrevano vodo. Pozneje so zgradili pod bivšo gostilno »Pri Balantu«, pod današnjo avtobusno postajo nekakšno zakrito kopalnišče, da nepo-